



Проект № CB005.1.23.033
„Съвместна мрежа за общите традиции
и обичаи в трансграничната зона”
Договор № РД-02-29-293/12.10.2017

Interreg - IPA CBC
Bulgaria - Turkey
PARTNERSHIP



Тази публикация е направена с подкрепата на Европейския съюз, чрез Програма за трансгранично сътрудничество Интеррег-ИПП България-Турция 2014-2020, CCI No 2014TC16I5CB005. Съдържанието на публикацията е отговорност единствено на Народно читалище „Нов път 2011”, Р. България и по никакъв начин не трябва да се възприема като израз на становището на Европейския съюз или на Управляващия орган на Програмата.



Bu yayın, Interreg-IPA Bulgaristan-Türkiye SÖİ Programı, CCI Numarası 2014TC16I5CB005. Avrupa Birliği desteğiyle yayınlanmaktadır. Bu yayının içeriği tamamen Yeni yol 2011 Chitalishte, Bulgaristan sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin veya Programın Yönetim Makamının görüşlerini yansıtmak için alıntılanamaz.



This publication has been produced with the assistance of the European Union through the Interreg-IPA CBC Bulgaria-Turkey Programme, CCI No 2014TC16I5CB005. The contents of this publication are the sole responsibility of Nov pat 2011 Chitalishte, Bulgaria and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or the Managing Authority of the Programme.

<http://traditionsandcustoms.org/>

ВКУСЪТ НА ТРАКИЯ

ОБЩИ ТРАДИЦИИ И КУХНЯ В ТРАНСГРАНИЧНАТА ЗОНА НА
ОБЛАСТ ХАСКОВО, Р. БЪЛГАРИЯ И ПРОВИНЦИЯ ОДРИН, Р. ТУРЦИЯ

TRAKYA'NIN TADI

SINIR ÖTESİ ALANDA ORTAK GELENEKLER VE YEMEKLER
HASKOVO, BULGARISTAN VE EDİRNE İLİ, TÜRKİYE

TASTE OF THRACE

COMMON TRADITIONS AND CUISINE IN THE CROSS - BORDER AREA OF
HASKOVO, BULGARIA AND THE EDİRNE PROVINCE, TURKEY



Проект № СВ005.1.23.033
“Съвместна мрежа за общите традиции
и обичаи в трансграничната зона”
Договор № РД-02-29-293/12.10.2017

Interreg - IPA CBC
Bulgaria - Turkey
PARTNERSHIP

Проектът е съфинансиран от Европейския съюз чрез програмата Интеррег- ИПП България - Турция 2014-2020
Proje, Interreg-IPA CBC Bulgaria-Turke programı 2014-2020 aracılığıyla Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir
The project is co-funded by European Union through the Interreg-IPA CBC Bulgaria – Turkey Programme 2014-2020

ВКУСЪТ НА ТРАКИЯ

обща традиция и кухня в трансграничната зона на
област Хасково, Р. България и провинция Одрин, Р. Турция

TRAKYA'NIN TADI

sınır ötesi alanda ortak gelenekler ve yemekler
Haskovo, Bulgaristan ve Edirne ili, Türkiye

TASTE OF THRACE

common traditions and cuisine in the cross - border area of
Haskovo, Bulgaria and the Edirne province, Turkey

Водещ партньор:

НЧ „Нов път 2011”

с. Добрич, област Хасково, Р. България

Lider Ortak:

Chitalishte "Yeni Yol 2011"

Dobriç köyü, Haskovo Bölgesi, Bulgaristan

Leading partner:

Chitalishte “ Nov pat 2011”

Dobrich village, Haskovo district, Bulgaria

Партньори: **Община Мериц**

провинция Одрин, Турция

Ortakları: **Meriç Belediyesi**

Edirne ili, Türkiye

Partners: **Municipality of Meric**

Edirne province, Turkey

НЧ „Искра - 1926”

с. Каснаково, област Хасково
Р. България

Chitalishte "Iskra - 1926"

ile. Kasnakovo, Haskovo bölgesi,
Bulgaristan

Chitalishte "Iskra - 1926"

village of Kasnakovo, Haskovo district,
Bulgaria



Проект № СВ005.1.23.033
 “Съвместна мрежа за общите традиции
 и обичаи в трансграничната зона”
 Договор № РД-02-29-293/12.10.2017

Interreg - IPA CBC
Bulgaria - Turkey
 PARTNERSHIP

Стефан Димитров - ръководител на проекта

Водещ партньор: НЧ „Нов път 2011”с. Добрич, област Хасково, Р. България
 Стефка Иванова - координатор, Антония Славова - счетоводител

Партньори:

Община Мерич , провинция Одрин, Турция
 Гюн Гюнел - координатор, Гамзе Мете - технически асистент
 НЧ „Искра - 1926”с. Каснаково, област Хасково, Р. България
 Татяна Атанасова - координатор, Мария Тодорова - технически сътрудник

*

Stefan Dimitrov - Proje Yöneticisi

Lider ortak: Chitalishte "Yeni Yol 2011" - Dobriç köyü, Haskovo Bölgesi, Bulgaristan.
 Stefka Ivanova - koordinatör, Antonia Slavova - muhasebeci

Ortakları:

Edirne ili Meriç Belediyesi, Türkiye
 Gün Gannel- Koordinatör, Gamze Mete - teknik asistan
 Chitalishte "Iskra - 1926" ile. Kasnakovo, Haskovo bölgesi, Bulgaristan
 Tatiana Atanasova - koordinatör, Maria Todorova - teknik asistan

*

Stefan Dimitrov - Project Manager

Leading partner: Chitalishte “ Nov pat 2011”, Dobrich village, Haskovo district, Bulgaria
 Stefka Ivanova - Project coordinator, Antoniya Slavova - Project Accountant

Partners:

Municipality of Meric, Edirne province, Turkey
 Gün Günel - Project Coordinator, Gamze Mete - Technical Assistant
 Chitalishte "Iskra - 1926", village of Kasnakovo, Haskovo district, Bulgaria
 Tatiyana Atanasova - project coordinator, Maria Todorova - technical assistant

<http://traditionsandcustoms.org/>

“Вкусът на Тракия”
 общи традиции и кухня в трансграничната зона на
 област Хасково, Р. България и провинция Одрин, Р. Турция

Традиционно основните стълбове на трансграничното сътрудничество между Р. България и Р. Турция са двустранните културни споразумения между правителствата. Това са дългосрочни инструменти на високо равнище, които са сравнително еднакви и общи. Най-важни са споразуменията за установяване и статут на официални културни институции, където отново се правят опити за взаимно допълване. Истинското съдържание на културни споразумения за сътрудничество на правителствено ниво намира реализация в действията на по-ниско ниво. Партньорите по този проект: НЧ „Нов път 2011”, с.Добрич, общ.Димитровград, обл. Хасково, НЧ „Искра 1926”, с.Каснаково, общ.Димитровград, обл. Хасково и община Мерич, обл. Одрин, считат, че трансграничната територия е място за сравнение, обмен на практики и придобиване на межкултурни умения. Тази предложена културна мрежа може да бъде огромен резервоар на творчество, идеи, информация и професионална практика. Проектът представлява гъвкав и динамичен начин на работа, който обединява хората от двете страни на границата, които споделят обща заинтересованост от запазване на традициите и обичаите за поколенията.

Това е свързващия фактор между тримата партньори и ще допринесе за бъдещото трансгранично развитие в целия регион. балансиран подход ще бъде постигнат общият капацитет за разработване и изпълнение на определени действия. Проект No CB005.1.23.033 „Съвместна мрежа за общите традиции и обичаи в трансграничната зона” илюстрира добра възможност за работа в мрежа. В неговите рамки беше проведено изследване на общи традиции и обичаи на двете области. Тези традиции, датиращи от историята, бяха проучени и обяснени от специалисти-фолклористи и бяха възпроизведени в рамките на проекта.

Предложените репродукции на общите традиции и обичаи са възможност за културен обмен, място, където публиката да се чувства свободна и ангажирана с конкретни действия в контекста на “сцена без стени”. Събитията бяха планирани да бъдат покана към аудитории, които да участват в представянето на традициите и обичаите и да взаимодействат помежду си. Целта на проекта е да представи традиционното познание по масов начин. Това се оказва естествен и спонтанен процес от самото му начало.

Между обичаите и традициите на България и Турция има много общи черти. Разбира се, характерните вярвания на двата народа имат своите съществени особености, но приликите са видни. Те са на базата на множество документиранни елементи.

На базата на корелационен и регресионен анализ, които да онагледяват съотношението между приликите и разликите в различните дялове от празници, характерни за региона на Димитровград и Мерич, се отчете съвпадение над 50% при празниците Гергьовден и Хъдърлез, Димитровден и Касъм и сватба.

ОБИЧАЙ „ГЕРГЬОВДЕН - ХЪДЪРЛЕЗ”

Гергьовден съвместява в себе си няколко значения. Едно от тях е отбелязването на деня на светеца Георги, наречен Победоносец. Светецът от Кападокия, където е живял Свети Георги, се смята за покровител на овчарите. На този ден акцентът се поставя на зеленината, защото тя олицетворява символно новото начало.

Пригответенията започват преди празника. Късат се клони, цветя и зеленина. Те олицетворяват богатството на природата. Господ Бог е дарил и тази година хората с милостта си и те му благодарят със своята всеотдайност.

Радостта се изразява в обкичването със зеленината. Тя се поставя по главите на хората, по вратите, кошарите, над всеки праг. Зимата си е отишла и именно поради тази причина започва един нов цикъл от очаквания и надежди, свързан и с увереността, че Господ ще помага на своите раби и ще ги напътства в тяхната всеотдайност.

На Цветния Георги, както наричат още Гергьовден, хората замесват своите обредни хлябове, които също са израз на светлата радост от пролетното събуждане на природата и начало на увереността, че животът би могъл да бъде още по-хубав с божията помощ. Самото замесване на обредните хлябове е сложен алгоритъм от последователни операции. Те носят в себе си и светото тайнство, свързани са с молби и наричания, но и с изразената благодарност.

Обредният хляб трябва да втаса, за да може трапезата да бъде богата през цялата година. Във водата се слагат капчици роса, която олицетворява чистотата и божията благодат.

Но за да бъде хлябът олицетворение на берекета и на щастливия дом, той трябва да се постави на женска риза, да е върху червен конец, до здравец. Това са все маркери на берекета. Трябва да се заколи първото мъжко агне, което задължително да е бяло. Белият цвят олицетворява надеждата, чистотата на помислите на човека към неговия създател - Бога. Белият цвят е символ на младост и невинност, предпоставка за чистите помисли и за предпазване от греховността.

Агнето също трябва да бъде обкичено със зеленина. То е символния дар на човека към Бога заради това, че е дал и тази година такова богатство. Рогата се украсяват със зелени клонки, а на единия рог се пали свещ. Агнето се хранва със сол и зелена паша, за да може да има паша за животните през цялата година.

Много е важно да се подчертае, че човекът е отворен към другите и иска с тях да сподели храната си. Затова в миналото на този ден се принасят жертвени агнета в дар на Господа, споделя се храната с хората от селото. Много характерни са гошавките, които се правят извън селото.

Там се носят опечените агнета, а с тях се носят яйца, мляко, пресен чесън и червено вино.

Пеят се песни, играят се хора, акцентира се на веселието. Човекът поставя началото на един дълъг изпълнен с труд период от време, който трябва да се отплати богато за положените грижи.

За турците поминъкът е свързан със земеделието, в голямата си част, и поради тази причина те стриктно почитат началото на новата земеделска година. Аналог на българския празник Гергьовден е турският празник Хъдърлез.

Подобно на българите, които на Гергьовден се къпят в чистата роса, турците също символно се къпят в нея, за да ги излекува от болести, но и да ги предпази от други. Да не позволи да бъдат урочасвани. Аналогичните вярвания са видни по отношение на чистотата ѝ и мястото ѝ в празничното отбелязване.

Както българите слагат капчици роса в обредните хлябове, така и турците слагат в своите. Събират се листенца от различни растения, които трябва да са 41 на брой.

Сред тях трябва задължително да има мащерка, както при българите акцентът пада на здравеца. Мащерката предпазва от зли сили. Варят се яйца, които съответстват на броя на хората в семейството. След като хората се изкъпват, се поливат със събраната роса.

Идеята от двете страни на границата е видна. Росата е пратена от Бога и тя е в състояние да предпази човека от злото, което може да го споходи в различните му трансформации.

На Хъдърлез, преди изгрев слънце, на 6 май, жените и децата излизат по ливадите и се търкалят три пъти в росата за здраве. Числото три е символ на цялостност, на завършеност и божественост. Събира се адерлеска роса чрез чиста кърпа, която се изцежда.

Важен момент е наричането на китките, които са събрани в навечерието на празника, заедно с майски цветя. Връзват се с разноцветни конци, като към тях се прикачват и накити. Поставя се в менче или глинен съд. Така трябва да пренощуват. През нощта с тях ще се случи чудо. Ще имат силата да се противопоставят на злото в различните му трансформации и да носят щастие на хората, които ще ги носят. Когато на сутринта момите ги вземат, ги разпознават именно по маркерите, онагледяващи индивидуалното. В общия празник личи желанието на човека да бъде щастлив, да съмее да измоли божията милост и в рамките на следващия цикъл да не бъде споходан от злото, в образа на различни опасности.

ОБИЧАЙ „СВАТБА”

Има много сходни елементи по отношение на сватбените обичаи в България и Турция. В Корана е посочено, че бракът е строго регламентиран съюз между мъжа и жената. Той е свещен съюз за цял живот, който обаче не е религиозна церемония.

При мюсюлманите е изключително важна ролята на родителите, които имат инициативата по отношение уговарянето и реализирането на сватбения обичай. Типично за този обичай е, че има дълга последователност от строги елементи, които гарантират успешната сватба. Бащата на момчето е този, който има отговорността да подбере булка на сина си. Той обикаля по сватбите в своето село и по другите села, за да види девойките.

Често бащата се ръководи от определени препоръки за това, коя девойка е подходяща. Когато се увери с очите си, че дадената препоръка съвпада с неговото впечатление, той изпраща пратеник, гледач. Гледачът има ясно поставени цели и регламентиран статут. Като посредник в тези деликатни отношения той трябва да разбере дали родителите са склонни да я дадат. Ако те кажат: „Ако е рекъл Аллах, може и да стане“, казаното се тълкува като възможност за постигане на желания резултат.

Ако бащата на младоженеца е този, който прави първата стъпка, то в тази ритуалност се включва и майката. Тя отива в дома на момичето, придружавана от свои близки жени, най-често сестри и зълви. Очакват момичето да им поднесе кафе или вода с идеята да могат да го видят. Когато остават доволни от видяното, те казват слова, които биват казани безчет брой пъти преди това: С „Аллаховата заповед и с повелята на Пророка искаме дъщеря ви за нашия син“. Казват името на дъщерята им и на своя син.

Ако бащата на момичето решава този брак да се осъществи, той дава своята благословия. Ако не харесва момчето и семейството му, казва, че момичето е още малко, че няма дъщеря за омъжване или други изрази, които трябва по категоричен начин да покажат на гостите, че не са желани и няма смисъл да полагат повече усилия. Но ако бащата се съгласява, момичето е уговорено, тоест обещано.

Онова, което идва после, е отново свързано със следването на традицията - бащата на момичето иска цена на дъщеря си. Цената има по-скоро символно значение - трябва да се дадат много килограми памук за юрганите и дюшеците, платове. Всичко дадено ще се използва за чеиза на девойката. Тя се труди усърдно над чеиза си в периода между годежа и сватбата. Трябва да го направи колкото може по-хубав, за да видят уменията ѝ.

Сватбата не се прави между два байрама. За това време е отредена есента, в четвъртък и неделя, след прибиране на реколтата.

В дома на младоженеца започват да мислят за покани. Изпращат на роднините пакетче къна или ръжено кафе и свещ, канят ги на сватбата. Пригответелята текат в дома на младоженката - замазват къщата, подготвят се за направата на пилаф, приготвят дрехите за сватбата, отделят животните, които ще колят на сватбата.

В навечерието на сватбата у момичето се прави къна геджеси, а у момчето – даул чалдърмак. Това се случва във вторник или сряда. На това тържество момичето се прощава с близките и приятелките си. Там са само невести и девойки, в най-красивите си дрехи. Първата вечер майката на момичето дава къната, а втората вечер - майката на момчето.

Ясно регламентираният, макар и неписан алгоритъм, продължава с танци от страна на поканените, но годеницата няма право да играе. Тя стои пред тях и ги гледа. Поставят запалена свещ в средата на съд и в него омесват къната. Завиват пръстите и дланите с тютюнев лист, а после ги бинтоват. Песните са тъжни, защото девойката вече се прощава символно с моминството. Всички плачат, къносоват ръцете си.

Във вторник или в сряда в дома на момчето се прави ергенска вечер. Свилят музиканти, паят се огньове, играят ключек. Сутринта към пет и половина отиват на молитва.

Младоженецът трябва да бъде избръснат в деня на сватбата, докато бие тъпан. В деня на сватбата булката се къпе, косата ѝ се къносова, сплита се на плитки. Колкото повече плитки станат, толкова по-дълго ще живее. А после се разплитат. Предните се режат, защото се прощава с моминството.

Функциите на всеки по време на сватбения обред са ясно регламентирани. Специална жена украсява и облича булката. На главата се поставя червен чумбер, венче с цветя. Лицето се украсява с пайети. На челото се слага малка златна паричка. Идеята е да се акцентира на красотата на булката. Нейните приятелки също са облечени с най-хубавите си дрехи, защото те са бъдещи невести. Оглеждат ги за снахи.

За да се покаже колко работлива е булката, нейният чеиз се простира в една стая в дома. Жените от цялото селище идват, за да го видят. Сватбарите от селото на момъка тръгват към дома на булката. Най-напред язди мъж, който носи байрак. След него язди младоженецът. Той е на най-хубавия кон, с който после ще бъде върната булката в неговия дом.

Когато пристигат пред дома на булката, младоженецът, за да влезе при нея, трябва да напълни лявата ѝ обувка с пари. Според приятелките ѝ обувката хлопа и трябва да се пхне нещо в нея. С такава широка обувка булката не може да излезе от дома си. Той пълни пари до момента, в който те се приемат за достатъчно и чак тогава бива пуснат при нея.

Свекървата ръси по двора дребни пари и бонбони, ориз - за плодородие и сладък живот. Когато младоженецът влиза при девойката, идва ходжата,

който извършва бракосъчетанието в присъствието на двама свидетели съгласно ислямските закони.

Бащата на младоженеца трябва да откупи чеиза. Той започва да се пазари с бащата на булката. Когато чеизът е откупен, свекърът хваща за ръка булката, повежда я по бяло платно и после я довежда до украсения кон. Тя се качва на него и тръгват.

Важно е да се подчертае и обредността в самото пътуване. Булката се качва на коня с лице към опашката, гледайки в посока на дома си. Идеята е тя да не може да види посоката, в която отиват, за да не може да се върне. Тоест видно е, че тя трябва да направи всичко по силите си, за да стане неотменна част от новия дом. Подобно пътуване показва и друго - пътят към нейния дом е невъзможен. Тя вече е част от ново семейство и тук може да се върне само в качеството си на гостенка.

Майката хвърля върху дъщеря си жито, захар и бонбони, за да е сладък животът ѝ в новия дом. Събралите се хора от нейна страна ѝ дават пари ѝ я изпращат с пожелание всяка дадена пара да се умножи по хиляда. Накрая на селото на младоженеца чакат деца. Когато групата приближи, те, бягайки, отиват в дома, за да кажат, че сватбарите идват.

Тук вече роля има свекървата като стопанка на дома. Тя оказва уважение на невестата, посреща я първа. Булката слиза, целува я през булото, целува ръка и на свекъра. Свекървата хвърля монети, жито, ориз и бонбони. После дават на булката два хляба, менче с вода, намазват пръстите ѝ с масло, за да намаже горния край на вратата.

Ритуал е и захранването на булката в новия дом. Свекървата сдвква три залька и ги дава на булката, за да се чувства приобщена и да знае, че вече е част от този дом. Когато тя е заведена в стаята, ѝ дават мъжко дете, което търкулва на леглото няколко пъти.

После по-старият брат въвежда младоженеца и го оставя насаме с невестата. Когато в семейството няма по-стар брат, това се извършва от свекъра или от друг определен за целта човек.

Младоженецът и невестата трябва да се опознаят и да се любят за първи път. Навън празникът тече с пълна сила. Гостите се гощават и чакат ризата, която да удостовери, че между двамата е имало полово сношение и че девойката е честна, тоест нямала е полов контакт с друг.

На следващия ден показват ризата на свекървата. Булката отново облича сватбената премяна, но лицето ѝ остава скрито. Целува ръка на свекървата, която ѝ дава златни монети или пари. Целува ръка на свекъра, който ѝ дарява животно - овца или крава.

През това време в дома идват девойки и разглеждат чеиза ѝ. Невестата дарява всички с кърпи, а те ѝ дават пари. Втората вечер идват роднините на булката. Те биват почерпени с кафе и шербет, с богата вечеря. Традиция е и младоженецът да води булката у свои роднини в продължение на седем

вечери подред. Числото седем е символ на завършеност и божественост. То е сакрално.

Българската сватба също има три ясно обособени периода: предсватбен, сватбен и следсватбен. Много голяма част от българското население в миналото живее по селата. Поради тази причина селото с природните цикли и със земеделските ангажменти присъства като ритуализация в обичаите и традициите на българина, свързани със сватбения ритуал.

Както турските сватби не се организират между два байрама, така и българските не се правят по време на пости. Обикновено започват след прибирането на реколтата, когато селянинът няма толкова много задължения, свързани с нивите. Правят се в два периода от годината, наречени есенно-зимен и зимно-пролетен.

Началото на всеки сезон се свързва с някой християнски празник. Поради тази причина българската сватба в миналото се превръща в част от празничния календар, макар да не е писано кога трябва да се прави.

Българинът има някои ясни критерии по отношение на възрастта на девойката и момъка. В много народни приказки и песни се говори за това, че момчето или момичето вече са станали за женене или за омъжване.

Има основни възрастови критерии, които трябва да се „покрият“ при момите и момците, за да попаднат те в категорията на младежи, готови за женене. Българинът вярва, че този, който започва семеен живот, трябва да има определени умения, които са неразривно свързани и със съзряването. Девойката трябва да може да се грижи за къщната работа, да бъде майка, да може да меси и пече хляб. Момъкът трябва сам да върши къщната работа, да гледа животни, да ходи на нивата.

Тази възраст – на символното съзряване за семеен живот, е около 16-17 години. Още повече, че девойката и момъкът се подготвят много преди това, за да има тази готовност. Девойката е отмяна на майката, помагала ѝ е през годините. Момчето е помагало на бащата. Тоест акцентира се на приемствеността и на опита, който човекът трябва да придобие, за да бъде в състояние да създаде семейство.

Българинът стига до идеята, че всички трябва да знаят, когато чедото му вече е съзряло за брак. Затова решава да покаже на общността включването в отбелязването на определени празници. За момчетата това е обичаят коледуване, а за момичетата - лазаруването. Това са първите моменти, в които общността научава, че в семейството има момък за женене или мома за омъжване. Разбира се, минава много време преди да се започнат каквито и да е действия по отношение на създаването на семейството, но това са първите трепети, които младите изпитват, защото от колектива те се припознават като съзрели за брак.

Много е важно и чрез облеклото да се покаже настъпилата промяна по отношение на това съзряване. Идеята е, че празниците, които са свързани

с коледуването и лазаруването, са календарни, но дрехите могат да продължават да се носят и да бъдат маркера за това символно съзряване. Момъкът започва да се облича в мъжки дрехи, носи китка на ухото. Девойката има цвете в косата си или друг аксесоар, белег за моминството, слага гердани, нещо, което по-малките момичета нямат.

Младите хора от сутрин до вечер са на нивата в усиления работен период. Но въпреки това е помислено те да имат достатъчно възможности да се виждат, за да се харесат. Младите се виждат на хора и седенки, край изворите за вода. Крадат си китките, обещава да се омъжат или оженят за другия.

Дадената дума има изключителна тежест за българина. Тя значи, че почти сигурно в бъдещ период той ще създаде семейство. Въпреки това създаването на семейството не е приоритет на децата, а на техните родители, които стриктно следят за определени неписани закони и за тяхното спазване. Момъкът и момичето почти винаги трябва да имат едно и също имотно състояние, тоест да са от „една нога“, както казват хората в миналото.

Взаимоотношенията между родителите трябва да са добри, добро трябва да е името на семейството. Момичето и момъкът трябва да са работливи. Онова, което се пее в народната песен - „да са лика-прилика“, се прилага на практика. Следи се да няма роднинство или кумство, да не са побратимени семейства, младите да са здрави. Едва тогава родителите склоняват децата им да създадат семейство с този, когото обичат.

Не са малко случаите в българското минало, при които бащата еднолично решава за кого да омъжи или ожени детето си. Тогава младите изпълняват безусловно волята на патриарха на дома. Думата на родителя за българина е закон, който той дори и не си помисля да прекрива. Въпреки това историята помни примери за това как девойка пристава на момък, ако се окаже, че баща ѝ не я дава на онзи, който обича или смята да я даде на друг. Подобни случаи обаче са изключения и те не могат да променят общата картина за фолклорните вярвания, свързани със сватбата.

В българската фолклористика мъжът в голяма степен е водещото начало по отношение на подготовката за брака. Той се хваща на хорото до избраницата си, сяда до нея на седянката. Той е този, който казва на баща си коя обича. Търси съдействие, за да се ожени за любимата.

Много са онези маркери, които девойката дава на любимия, че иска да му бъде жена. Тя разрешава, когато младите се съберат, да припават името ѝ заедно с това на момчето, което обича. Така общността е запозната с обичта на двамата и също участва.

Девойката дава да напие водата ѝ, подарява му цветето си, чака го край извора, облича най-новите си дрехи за него. Това са онези трепетни мигове преди започването на каквато и да е сватбена обредност, които са началото на нещо толкова чувствено и изпълнено с подготовка във времето.

За българина сватбата не е еднократен акт, а е свързана със солидна подготовка. Това понякога трае около една година. През това време и двете страни показват одобрението на направения от детето им избор. През този период момъкът трябва да е изпратил сватове, за да се постигне определена уговорка по отношение на бъдещата сватба, да се уточнят отделните детайли.

Идва моментът на сватосването. Сватбата се оформя като реално бъдещо събитие, за което трябва да се предприемат определени стъпки, както и да се следва наложената от векове ритуализация за последователността на тези отделни стъпки.

Ако момата е от друго село, се прави сгледа. Изпращат се близки на семейството, доверени хора. Често в тази група се включва и младоженецът, който трябва лично да провери дали бъдещата му съпруга е ранобудна, дали обича да шета рано сутрин. Целта е да се посети къщата, за да се поговори с родителите на момата. Двете страни да се опознаят, но в същото време да се видят и някакви кусури, които могат да се окажат фактоорепределящи в бъдещ период.

Не са редки случаите, в които се пращат толкова опитни хора, че за тях може да се каже, че са почти професионални годежари. Набитото им око веднага разчита какви са взаимоотношенията в семейството, работлива ли е момата, имотно ли са.

Често в първите посещения българинът изобщо не повдига темата за сватба. Той си измисля причина за посещението. Говори се по общи въпроси. Майката и бащата на момичето знаят каква е целта на посещението, но и те не повдигат темата. Във всичко това има романтика и уважение към другия. Нужни са повече разговори с опознавателен характер. Трябва да се дадат още възможности на младите да се видят и да поговорят. Когато идва времето, сватовниците казват за какво са дошли и питат родителите на момичето какво мислят.

Сватосването е и част от устойчивите ролеви изпълнения, които имат хората по времето на сватбата. Това са наложени традиции от предците и българинът ги следва със съзнанието, че така трябва да се прави, на хубаво е. Но сватовниците имат и друга роля. Те трябва да изтъкнат положителните страни на момчето, което представляват. То е хубаво, имотно, умно, много моми биха се радвали да ги поиска.

В същото време правят всичко, за да очернят други кандидати, които девойката има. Те са с неоспорими недостатъци и е голяма грешка дори да се дискутира възможността да се оженят за момичето. Сватовникът гледа да е толерантен спрямо другите, но и да отстоява онова, за което е пратен. Трябва на всяка цена да накара родителите на девойката да се съгласят на подобен брак.

Следва годежът. Той е този акт, който всъщност показва на хората от

общността, че между двете семейства вече има разбирателство. Свързан е с каненето на гости от страна на мъжката част в дома на момчето. Отиването в дома на момичето и даването на скъпи подаръци показват сериозното намерение на родителите на момчето. Дава се положителен отговор от страна на семейството на момичето. Девойката целува ръце на бъдещите си роднини.

Обикновено на годежа се пита за мнения за това кога е най-хубаво да се направи сватбата. Да се допитат до хора, които скоро са правили сватба или такива, които имат нужния опит. Това е времето, когато се търси мнението и на по-възрастния от дома, който е неразривна част от родовата общност. Сгодените продължават да се срещат по хора, седенки, на извора. Те вече живеят със съзнанието, че скоро ще бъдат семейни, носят накитите, дадени на годежа.

Младоженците са най-важни по времето на сватбата, но не са тези, които играят активната роля. Други са лицата, които движат сватбения процес. Това са кумът и кумата. Те са семейство. Кумството е родствено и именно поради тази причина предварително се знае кои ще кумуват на сватбата. Кумът и кумата са тачени от семейството.

Преди сватбата девойката показва даровете си, обикновено в четвъртък. Идват жените в дома и разглеждат качеството и количеството на изработеното, за да видят колко пъргава е девойката и колко много усилия е положила, за да се подготви за бъдещия си живот.

Непосредствено преди сватбата, следобед в петък, тръгват калесници, за да канят хора на сватбата. Обикалят по къщите, черпят с ракия. В деня на сватбата всеки от калесаните трябва да даде пари или подарък, такава е традицията. При младото семейство не се ходи с празни ръце.

Непосредствено преди венчавката се извършват два обряда, които показват, че младите вече символно се отделят от живота, който са имали, и започват нов живот заедно.

Бръсненето се извършва предния ден или непосредствено преди сватбата. Във водата за бръсненето се слагат вино и здравец. То е под плодно дърво. Видно е, че акцентът е свързан с плодовитостта на бъдещия брак.

Започва пренасянето на чеиза. То е ритуал, свързан с много положителни емоции. Чеизът се качва на кола и се носи към къщата на младоженеца, но отпред, пред колата, има музика. Цели се да се мине по възможно най-дългия път, за да могат повече хора да видят сръчността на девойката.

Измиването на булката е друг обичай, който следва непосредствено преди обичането на сватбената рокля. В него участва близка жена. Измиването е свързано с ритуализацията да се отмие старото. Девойката символно да се подготви за новия живот.

Обичането също ангажира много от близките момичета и жени. Косата се прави на плитки, които се разплитат. Един от кичурите се отрязва като

символно прощаване с моминството.

Най-напред младоженецът отива в дома на кума с музика. Оказва необходимото уважение на кума и кумата. Те от своя страна канят хората в дома си. Черпят ги заради тази радост да бъдат поканени. После кумът е този, който повежда хората към дома на булката.

Когато отидат, булката е прибрана в определена стая. От вътрешната страна на вратата има ергени и близки, които подпират вратата. Те я откrexват малко и казват, че едната обувка, обикновено лявата, ѝ е много широка и трябва да се пхнат пари, за да не хлопа. Тогава момъкът започва да пхна дребни пари, а мъжете отвътре казват, че са малко и още ѝ е широка.

Стига се до ситуация, в която обикновено кумът, младоженецът и момци от мъжка страна започват да бутат врата от външната страна. От вътрешната я бутат пазителите на булката. През това време има шеги и закачки, гледащите се смеят. Когато младоженецът се съгласи да даде още малко пари или пазителите на булката решават, че даденото е достатъчно, решават да отворят вратата.

Влизат при булката. Младоженецът слага на краката ѝ обувките. Кумата забулва булката, която ѝ целува ръка. Тогава с музика девойката ще напусне къщата на родителите си.

Песните, които се пеят в този момент, са тъжни и прощални. Те говорят за обичта на момичето към семейството, родителите и дома, за това как досега е била под грижите на обичливата ѝ майка. Сега ще отиде на друга къща. Често венчилото се нарича „черно“. Ритуализацията е продиктувана от вярата, че има зли сили, които омагьосват девойката. Прекомерната радост заради отиването в новия дом може да предизвика урочасването на младоженците. Девойката излиза със сълзи, сякаш не иска да напусне дома, за да отиде при свекър и свекърва.

Когато излиза от дома и тръгва към мястото, където ще се извърши ритуализацията, тя често плаче. Отива в църквата заедно с любимия и с кумовете. Те са хората, които ще гарантират пред Бога за този свещен съюз и ще станат свидетели на това тайнство. Деверите носят булото. В ръцете на кумата са сватбените свещи. Когато бракосъчетанието мине в църквата като ритуал, хората се събират на уречено за празненството място.

ОБИЧАЙ „ДИМИТРОВДЕН – КАСЪМ“

Турският празник Касъм е ден, в който започва зимния период, както Хъдърлез отбелязва началото на лятото. По Касъм се предрича какво ще е времето през следващата календарна година. Хората следят знаците на природата, защото земеделието е основният им поминък.

Празникът на Свети Димитър Солунски се отбелязва още от пети век. Българите го приемат за свой закрилник. Димитровден слага края на

лятната земеделска година. Отбелязва се едно шестмесечие, изпълнено с труд. На този ден свършват работа пастирите и ратаите, които са били наети на Гергьовден. Спазаряват се работници за следващите шест месеца, до Гергьовден. При спазаряването на работника се дават пари, чифт дрехи и цървули. Българите вярват, че от брадата на Свети Димитър падат първите снежинки.

Според народното предание от този ден нататък започват така наречените „Миши празници“. Не се работи нищо от страна на жените. Не трябва да се прави така, че да се сърдят мишките, които ще проядат всичко, което е изработено през годината. Мъжете не гребат жито от хамбара, не ронят зърно. Замазват с кал праговете на къщите, хамбара, кошовете. Вярва се, че така се замазват очите на мишките и те няма да пакостят.

Двата празника - Касъм и Димитровден, макар да имат своите видими различия, са много близки. Въпреки че за българите от района на Димитровград настъпва края на лятната земеделска година, а за живеещите в района на Мериц той настъпва 40 дни след Касъм, е видно, че човекът се подготвя, за да завърши един земеделски цикъл, свързан с усилен труд.

Религиозните обреди, в това число и свещените месеци, дни и нощи, са неотменима част от делника и живота на хората от района на Мериц. За живеещите в района на Димитровград обредността също се характеризира със своята многофункционалност - с магическото, здравето, щастието, с естетическата функция на всеки празник.

За българите е също характерна взаимопомощта, която подобно на мюсюлманите, се оказва на другите. Във всеки празник е залегнало желанието на човека да дари с радостта си хората, в това число да им помогне според възможностите си или най-малкото да ги направи гости на трапезата си. Българите се славят подобно на турците с гостоприемството си и с желанието да отворят дома си и сърцето си за другия.

Много са **историческите забележителности**, които могат да положат началото на културен туризъм. Една част от тези забележителности бяха видени при посещенията на турските групи в България и на българските групи в Турция.

Светилището на нимфите и Афродита се намира близо до село Каснаково, на няколко километра от Хасково. Това е най-добре запазеното тракийско светилище в България. Построено е върху останките на много стар култов център. Светилището представлява много сгради, в които има и амфитеатър. Надписите, които са останали и до наши дни, казват, че това е светилище, издигнато в чест на водните нимфи и Афродита през втори век от римския ветеран Тит Флавий и съпругата му.

„Кирковата дупка“ е пещера, намираща се между селата Каснаково и Клокотница, близо до Изворът на нимфите. Тя все още не е проучена

достатъчно добре. Според преданията навремето тук се е скрил Теодор Комнин, след като е разбит от цар Иван Асен при битката до Клокотница, а на входа на пещерата личал все още отпечатък от подковата на коня. Други легенди твърдят, че навремето от пещерата можело да се стигне от Асенова крепост до село Клокотница.

Александровската гробница е един от най-значимите обекти на тракийската култура. Тя датира от четвърти век преди Христа. Запазените стенописи на бита и облеклото на траките, техните религиозни обреди, въоръжението им и облеклото им дават представа за едно отдавна отминало време.

Музейният център до тракийската гробница, наречен „Тракийско изкуство в Източните родопи“, дава представа за живота на траките в целия регион. Тук е изложено най-старото обработено злато в света - 98 златни апликации от 4500-4000 година преди Христа, намерено в Сакар планина.

Крепостта „Свети дух“, в Хасковските минерални бани, възниква втори век от новата ера, но човешкото присъствие в този район датира още от древността. Открити са жилищни и стопански помещения, както и керамичен материал, които показват, че крепостта се е използвала до средата на единадесети век.

Църквата в село Узунджово съчетава в себе си елементите на християнството и исляма. Построена е като християнски храм, но през 1593 година бива разрушена и на нейно място е издигната джамия, част от огромен керван сарай. Неговият централен вход е запазен и до днес. В началото на двадесети век Турция връща имота на България и тогава започва преустройството му в църква. При реставрацията на храма в 2007 година са открити два надписа на арабски език, които още не са датирани точно.

Селището край село Ябълково, от което са проучени около 120 хектара е една от най-старите следи за цивилизация по нашите земи. То датира от около 6200 години преди Христа. Това селище е било обградено с три големи рова, които са имали защитна функция. В миналото Ябълково е бил център на металургията по нашите земи, като рудата за направата на сечивата и съдовете се е добивала в района на връх Аида. Открити са около 3500 артефакта.

Монументът на Богородица в Хасково е най-високата сграда на Пресвета Дева Мария с Младенеца в ръце. Открит през 2003 година, монументът е вписан в книгата на рекордите на Гинес през 2005 година. Божията майка е символ на град Хасково.

От турска страна също има много забележителности в региона, които са свързани с турската история. Един от най-значимите паметници е **каменният мост в град Узюнкюпрю**. Градът носи името на моста. Това е най-дългият каменен мост в света. 174 арки в продължение на 1,3 километра.

Въпреки че е на 600 години, този мост изглежда солиден и сега. Построен е от, известния за времето си, архитект Муслихиддин по заповед на султан Мурад Втори. Между каменните колони и сводове има фигури на слон, лъв и различни птици.

В град Одрин могат да бъдат видени едни от най-красивите джамии на Турция. Но тук забележителност е и **храмът „Свети Георги“**, както и другият **храм „Свети Константин и Елена“**.

В Одрин е и **най-голямата джамия в Турция-Селимие**. Тя е построена на хълм в центъра на града от прочутия турски архитект Мимар Санан в класически османски стил и по нареждане на султан Селим II (1569-1575г). Джамията Селимие е пример за художествен гений и технологични възможности. Тя е имала 1000 прозореца, но в следствие единият от тях е зазидан, и така остават 999 прозореца.

Изключително показателно е, че два народа с различна вяра намират толкова общи черти в своята култура. Проектът е важен не само заради културния обмен, който ще се реализира в рамките на определения период, но и поради факта, че полага началото на един нов вид културен туризъм - от двете страни на границата. Разбира се, само времето ще покаже дали исторически обекти от двете страни на границата ще могат да привлекат интереса на много туристи и да бъдат направени обиколки от двете страни на границата, но началото е положено, а то е най-трудно.

ОБИЧАИ, СВЪРЗАНИ С ПРИГОТВЯНЕТО НА ХРАНА

Храната, в голямата си част, има и символна функция. Храната и храненето представляват един от основните елементи на бита. Свързани са с разбиранията на човека и с това, че често чрез нея се показва принадлежност към вярата и към спазването на определена символика. Българите и турците имат своя кухня, но би могло да се говори за кухня на балканския регион.

Турската кухня, съчетаваща в себе си характерни и за други региони ястия, е особено разнообразна. Българската кухня през средата на осемнадесети век започва да използва продукти като ориза, сусама и мака. Като всекидневна храна започват да се използват млечните продукти, безквасеният хляб, както и тютюнът и кафето. Българинът започва да консумира яхнии, капамии, кебапи, кюфтета, сладка, лютеници, сиропи, нещо, което е особено характерно за азиатската кухня, в частност - турската.

Различията са свързани с храните, които имат обреден характер или са отречени, именно защото нямат такъв обреден характер и визуализират отрицанието. Българинът коли прасе или прасета на Коледа, боядисва яйца на Великден, прави козунаци. Турците на Курбан Байрам правят пилаф, тоест овнешко с ориз. Акцентират на сладкото на Шекер Байрам. Еднакво са застъпени сармите, туршиите, баниците, ошавът. Баклавата е една от

любимите храни и на мюсюлманите, и на християните.

Човекът дава на другите храна, за да отбележи радостта или смирението си. Тя се раздава при раждане, при женитба, при смърт. Свързана е със символиката на многото празници. Излиза извън обичайното значение на храна и се превръща в дар за другите.

Кулинарната традиция на мюсюлманите в регионален план се различава по определени храни, което се дължи както на коренните традиции и природо-географските особености, така и в определена степен на заимстванията от общата национална кулинарна традиция, която включва широка гама от месни, рибни и млечни специалитети, тестени храни, разнообразие от зеленчуци, плодове и др.

Когато става въпрос за основни културни различия, свързани с храната, трябва да вземем предвид религиозните норми и хранителните навици при мюсюлманите. Едно от каноничните предписания е да не се употребява свинско месо. То е харам. Алкохолът също е харам. По презумпция мюсюлманите са много чувствителни към храната и те се стремят към култово чиста или халал храна.

Традиционните ястия, които присъстват на обществената и семейната трапеза, са немалко: рибена (речна) чорба, джанкова чорба с лапад (лобода), тарана, буралия от лапад и коприва, сарми с ориз, мусака с патладжан (турска мусака), лучник, пържен боб, гювеч с риба, пълнен шаран, шаран на фурна върху зеле, печено агнешко с мащерка, прясол (пресол, разсол) с пържена риба и зеленчуци, лютика, имамбаялдъ, качамак, баклава, сладкиш от царевично брашно, халва и др.

Повечето от изброените специалитети са неотменима част от софрата на мюсюлманите. Някои от изброените по-горе ястия не са типични за мюсюлманската кухня, но са заимствани поради съвместното съжителство и културните влияния.

Културата на комшулука в ежедневието, обменът на обредна храна при религиозните празници, споделянето на значимите за индивида и семейството моменти, са изградили не толкова сложна система от взаимовръзки между общности. Те запазват своята относителна обособеност и наред с това са отворени към другите. Границите придобиват условен характер, а пространствата на общността се споделят от другите.

Настоящата книжка съдържа кратко описание на традиции и обичаи, исторически забележителности и 20 рецепти на традиционни, характерни и общи, ястия от региона на Тракийска низина, представени на организираната от тримата партньори кулинарна изложба и дегустация “Вкуса на Тракия”.

Обичаите, традициите, вярванията, историческите забележителности са неоспоримо доказателство за сходството на живота на хората в миналото и ние, хората от проекта, а и тези, които живеят от двете страни на границата, имаме отговорността да запазим това богатство и да работим за културния обмен.



Проект № CB005.1.23.033
“Съвместна мрежа за общите традиции
и обичаи в трансграничната зона”
Договор № РД-02-29-293/12.10.2017

Interreg - IPA CBC
Bulgaria - Turkey
PARTNERSHIP

“Trakya’nın Tadı”

сınır ötesi alanda ortak gelenekler ve yemekler
Haskovo, Bulgaristan ve Edirne ili, Türkiye

Geleneksel olarak Bulgaristan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki sınır ötesi işbirliğinin esas direkleri, hükümetler arasındaki kültür anlaşmalarıdır. Bunlar, oldukça aynı ve genel olarak yüksek seviyede uzun vadeli araçlardır. En önemli anlaşmalar, resmi kültür kurumlarının tespiti ve statüleri hakkındaki anlaşmalar. Burada da, yeniden karşılıklı tamamlama çalışmaları yapılmaktadır. Hükümetler seviyesindeki kültürel işbirliği anlaşmalarının gerçek içeriği daha alt seviyelerdeki hareketlerle gerçekleşmektedir. İşbu projenin ortakları: Haskovo ili, Dimitrovgrad ilçesi, Dobriç köyü “Nov Pat 2011” Okuma Evi, Haskovo ili, Dimitrovgrad ilçesi, Kasnakovo köyü “Iskra 1926” Okuma Evi ve Edirne ili Meriç Belediyesi; sınır ötesi toprakların, kıyaslama yeri, deneyim alışverişi ve kültürler arası becerilerin edinildiği yerler olduğunu kabul ediyorlar. Sunulan bu kültür ağı, yaratıcılık, fikir, bilgi ve profesyonel uygulamalar için çok büyük bir depo olabilir. Proje, müşterek ilgi alanı olan geleneklerin ve âdetlerin nesillere muhafaza edilmesini benimsemiş, sınırın iki tarafındaki insanları birleştiren esnek ve dinamik çalışma şeklini teşkil etmektedir.

Bu, üç ortak arasındaki bağlantı etkenidir ve bütün bölgenin gelecekteki sınır ötesi gelişimine yardımcı olacaktır. Dengeli yöntemle belirli faaliyetlerin geliştirilmesi ve icra edilmesi için müşterek kapasite sağlanacaktır. Proje No CB005.1.23.033 - “Sınır Ötesi Bölgede Müşterek Gelenek ve Âdetler İçin Ortak Ağ” – ağ ortamında iyi çalışma imkânları göstermektedir. Bu çerçevede iki ildeki müşterek gelenek ve âdetlerin incelenmesi gerçekleştirildi. Tarihten gelen bu gelenekler, uzman-folklorcular tarafından incelendi ve açıklandı ve proje çerçevesinde canlandırıldılar.

Teklif edilen müşterek gelenek ve âdetlerin reproduksiyonları, kültür alışverişi için bir imkânıdır. Bu, seyircilerin, kendilerini özgür ve “duvarsız bir sahnede” somut eylemler üstlenmiş olarak hissedeceği bir yer olmalıdır. Etkinlikler, geleneklerin ve âdetlerin sunumuna katılmaları ve aralarında etkileşimde bulunmaları için izleyicilere karşı bir davetiye olarak plânlandı. Projenin amacı, geleneksel bilginin halk genelinde sunulmasıdır. Bu, başından beri doğal ve kendiliğinden meydana gelen bir süreç olduğu anlaşıldı.

Bulgaristan ve Türkiye’deki gelenek ve âdetler arasında birçok ortak yanlar var. Tabi ki, iki milletin karakterolojik anlayışlarının kendi önemli özellikleri de vardır; fakat benzerlikler ortadadır. Bu benzerlikler, birçok belgelendirilmiş unsurlara dayanmaktadır.

Dimitrovgrad ve Meriç bölgelerine özgü bayramların farklı bölümlerindeki benzerlikler ve farklılıklar arasındaki oranı gösteren korelasyon ve regresyon analizi bazında Georgyovden ve Hıdırlellez, Dimitrovdan ve Kasım ve Dimitrovgrad’da ve Meriç’te düğün bayramlarında %50’den fazla örtüşme kaydedildi.

„GEORGYOV DEN - HİDİRLELLEZ” ÂDEDİ

“Gergyovden” (Georgi’nin Günü), bünyesinde birkaç anlamı taşıyan bir bayramdır. Bunlardan birisi “Muzaffer” olarak bilinen Aziz Georgi’nin gününün kutlanmasıdır. Efsaneden Aziz Georgi’nin

Kapadokya’da yaşadığından dolayı Kapadokyalı aziz olarak da bilinen Georgi, çobanların koruyucusudur. Bu günde, yeni başlangıcın sembolü olan yeşillığe vurgu yapılmaktadır.

Hazırlıklar bayramdan önce başlar. Bu, yeşilliğin bayramı olduğundan dolayı dal ve yeşillik koparılır. Bunlar, doğanın zenginliğinin ifadesidir. Tanrı, bu yıl içinde insanlara merhamet etmiş, insanlar da fedakârlıklarıyla O’na şükrederler.

Sevinç, etrafı yeşillikle süslemekle ifade edilir. Yeşillik insanın başına, kapılara, sayalara ve eşiklere takılır. Kış artık gitmiş ve bu nedenle beklenti ve umutlarla dolu yeni bir dönem başlamıştır. Bu, insanların, Tanrı’nın kullarına yardım edeceği ve fedakârlıklarında kendilerini yöneteceği inancına bağlıdır.

Çiçeklik Georgi olarak ta bilinen Gergyovden bayramında insanlar, doğanın baharda uyanışından kaynaklanan görülür sevincini ve Tanrı’nın yardımıyla hayatın daha güzel olabileceği inancını gösteren merasim ekmeklerini yoğururlar. Merasim ekmeklerinin yoğrulması kendi kendine merasim mahiyetli müteselsil işlerden ibaret bileşik bir algoritmadır. Bu merasimler, dilek ve adamlarla birlikte ifade edilen şükran ile bağlı olan kutsal ayinler içermektedir.

Sofranın bütün yıl içinde zengin olabilmesi için merasim ekmeği kabarmalıdır. Suyun içine, haslık ve Tanrı’nın bereketinin simgesi olan çiğ damlacıkları koyulur.

Fakat ekmek, bereket ve mutlu evin simgesi olabilmesi için kadın gömleği üzerine koyulması, al iplik üzerine koyulması ve yanında sardunya çiçeği olması gerekir. Tüm bunlar bereketin sembolleridir.

İlk doğan, erkek ve mutlaka beyaz olan bir kuzu kesilmelidir. Beyaz renk, umudu, Yaratıcısı Tanrı’ya karşı insan düşüncelerinin temizliğinin simgesidir. Beyaz renk, gençlik ve masumlüğün sembolüdür. Bu da yine, temiz düşünce ve günahlardan uzak durmanın ön koşuludur.

Kuzu da yeşillikle süslenmelidir. Bu yıl da bu zenginliği verdiği için, insanın Tanrı’ya verdiği sembolik bir armağandır. Kuzunun boynuzları yeşil dallarla süslenir, boynuzun birisine mum yakılır. Kuzu, bütün yıl hayvanlar için otlak olması için, tuz ve yeşil otlak ile beslenir.

İnsanın diğerlerine karşı açık olduğu ve rızkını onlarla paylaşmak istediğinin belirtilmesi çok önemlidir. Bu nedenle geçmişte bu kurban kuzularını Tanrı adına keserler; fakat rızıklarını köyün insanlarıyla paylaşırlar. Köy dışında verilen ziyafetler bu niteliktedir. Pişirilen kuzular buraya taşınır, bununla birlikte yumurta, süt, taze sarımsak ve kırmızı şarap getirilir.

Türkü söylenir, halay oynanır, eğlenceye önem verilir. İnsan, emekle dolu uzun bir dönemin başlangıcını koyar ve verdiği emeklerin karşılığını fazlasıyla

almak ister.

Türklerin büyük bir kısmı için geçim tarımıyla ilgilidir ve bu nedenle onlar, yeni tarım yılının başlangıcına titizlikle itibar ederler. Türklerin Hıdırellez bayramı, Bulgarların Gergyovden bayramına benzer bir bayramdır.

Temiz çiğde yıkanan Bulgarlar gibi Türkler de hastalıklardan derman bulmak ve korunmak için sembolik olarak çiğde yıkanılır. Nazara uğramalarını engellemelidir. Burada, çiğinin temizliğine ve bayramın kutlanmasındaki yerine ilişkisi inanç benzerliği görülmektedir.

Bulgarların, merasim ekmeklerine çiğ damlacıkları koyduğu gibi Türkler de kendi merasim ekmeklerine çiğ damlaları koyarlar. Farklı bitkilerden yapraklar toplanır. Bu yapraklar 41 adet ve aralında mutlaka kekik olmalıdır. Bulgarlarda ise bu çiçek sardunyadır. Kekik kötü kuvvetlerden korur. İnsanlar yıkandıktan sonra üzerlerine çiğ serpilir. Sınırın iki tarafındaki düşünce ayındır: Çiğ, Tanrı tarafından gönderilmiş ve insana farklı şekillerde gelen kötülüklerden koruyabilme durumundadır.

Hıdırellezde, 6 Mayıs gününde, güneş doğmazdan önce kadın ve çocuklar çayırlara çıkar ve sağlık için çiğli çayırlar üzerinde üç defa yuvarlanırlar. Üç sayısı bütünlük, tamamlama ve tanrısallığın sembolüdür. Temiz bir bezle Hıdırellez çiğsi toplanır. Bayramın arifesinde Mayıs çiçekleri ile birlikte toplanan demetlerin adlandırılması önemli bir andır. Demetler, süs eşyaları ilâve edilerek farklı renklerde ipliklerle bağlanır ve bir bakır kap veya çömlek içine koyulurlar. Bu şekilde bütün gece kahrılır. Gece içinde onlarla bir mucize olacak, farklı şekillerdeki kötülüklerle karşı koyma kabiliyetleri olacak ve bu çiçek destelerini taşıyan insanlara mutluluk getirecektir.

Kızlar, sabah çıkarıldıklarında bu demetleri kişiliği yansıtan işaretlerinden tanırırlar. Bu müşterek bayramda insanın ferdî mutlu olma, Rabbinin merhametini kazanma ve müteakip dönem çerçevesinde farklı tehlikeler şeklinde kötülüklerin başına gelmemesi arzusu belli olmaktadır. Burada başka bir şey de görülmektedir; insan, bayram ortamında Rabbi önünde usludur, O'nun merhameti için dua eder, inanır ki, cömertliği kolektifindeki insanlara da ulaşacaktır.

„DÜĞÜN” ÂDEDİ

Düğün adetleriyle ilgili olarak Bulgaristan ve Türkiye’de birçok benzer unsurlar var. Kuran’da belirtilmiştir ki, evlilik, erkek ve kadın arasında kesin kurallara dayanan bir birliktir. Evlilik, bütün hayat için kutsal bir birliktir; fakat bu merasim dinî değildir.

Müslümanlarda düğün âdetinin düzenlenmesi ve gerçekleştirmesine ilişkin ebeveynlerin teşebbüsü ve rolü çok önemlidir.

Bu âdete has olan şey, başarılı bir düğünü temin eden, birbiri ardına yerine

getirilmesi gereken birçok ciddi unsurlardır. Oğluna karı seçmek babanın sorumluluğundadır. Bu seçimin yapılmasında birçok faktörler etkilidir. Evlenecek olan çocuğun babası, kızları görmek için kendi ve diğer köylerdeki düğünleri dolaşır.

Baba, birçok kez, hangi kızın uygun olduğunu anlamak için belirli önerilere dayanır. Belli bir önerinin kendi izlenimi ile uygun olduğuna dair kendi gözüyle emin olduktan sonra, bakıcı gönderir. Bakıcının, açık olarak belirlenmiş amaçları ve görevi vardır. Bakıcı, bu hassas ilişkilerde aracı sıfatıyla kızın ebeveynlerinin, kızı verme eğilimi olup olmadığını anlamalıdır. Eğer kızın ebeveynlerinin “Allah dilerse, olabilir.” cevabı ise, istenilen sonuca ulaşma imkânı olduğu olarak yorumlanır.

Eğer evlenecek delikanlının babası, bu olayda ilk adımı atan ise, annesi de bu merasime katılır. Anne, kız kardeş ve görünce olmak üzere yakın kadınlarla birlikte kızın evine gider. Görebilmek niyetiyle kızın, kendilerine kahve veya su ikram etmesini beklerler. Gördüklerinden memnun oldukları durumda, daima söylenen kelimeleri söylerler: ‘Allah’ın emri ve peygamber’in kavliyle kızınızı oğlumza istiyoruz’. Kızın ve kendi oğullarının adını söylerler.

Eğer kızın babası, bu evliliğin gerçekleştirilmesine karar verirse, bu evliliğe razı olur. Eğer kızın babası, delikanlıyı ve ailesini beğenmiyorsa, misafirlere istenmediklerini ve daha fazla ısrar etmemelerini kesin olarak göstermek için, “kızının henüz küçük olduğu, evecek kızı olmadığı” gibi başka ifadeler kullanır. Fakat baba, razı olursa kız, söylenmiş, yani verilmiş sayılır.

Bundan sonraki işler yine geleneklere uygun olarak yapılır; kızın babası, kızın bedelini ister. Bu bedelin aslında sembolik önemi vardır – yorgan ve döşekler için çok miktarda pamuk ve kumaş verilmelidir. Verilen tüm eşyalar kızın çeyizi için kullanılacaktır. Kız, nişan ve düğün arasında çeyizi üzerinde özenle çalışır. Becerilerinin görülmesi için çok iyi bir çeyiz hazırlamalıdır.

Düğün iki bayram arasında yapılmaz. Düğün zamanı, sonbaharda mahsul toplandıktan sonra Perşembe ve Pazar günleri olarak belirlenmiştir.

Evlenecek gencin evinde davetiyeler düşünülür. Düğüne davet etmek için akrabalara bir paket kına veya çavdar kahvesi ve mum gönderirler. Hazırlıklar evlenecek kızın evinde de devam eder – ev sıvanır, pilav için hazırlık yapılır. Düğün elbiseleri hazırlanır, kesilecek hayvanlar ayrılır.

Düğün arifesinde evlenecek kızın evinde kına gecesi, evlenecek gencin evinde de davul çaldırma yapılır. Bu, Salı ve Çarşamba günleri yapılır. Kına gecesi merasiminde evlenecek kız, yakınları ve arkadaşlarıyla vedalaşır. Bu merasime sadece en güzel elbiseleriyle evli kadınlar ve kızlar katılır. Kınayı ilk gece kızın annesi ikinci gece ise delikanlının annesi verir.

Yazılı olmamasına rağmen ayan olarak belirlenmiş olan merasim, hazır bulunan davetlilerin danslarıyla devam eder; fakat nişanlı kızın dans etme hakkı yoktur. O, orta yerde oturur ve onlara bakar. Bir kabin orta yerine bir mum yakılır

ve orada kına karıştırılır. Kızın avuç ve parmakları bir tütün yaprağı ve sonra sargı bezi ile sarılır. Türküler gamlıdır; çünkü kız, sembolik olarak kızlığı ile vedalaşmaktadır. Herkes ağlıyor ve ellerine kına sürüyor.

Salı veya Çarşamba günlerinde evlenecek delikanlının evinde bekârlık gecesi düzenlenir. Çalgıcılar çalar, ateş yakılır ve köçek oynanır. Sabah saat 5:30'a doğru camiye gidilir.

Evlenecek erkek, düğün gününde davul eşliğinde tıraş edilir. Gelin, düğün gününde yıkanır, saçlarına kına sürülür ve örülür. Örgüleri ne kadar fazla olursa, o kadar fazla yaşayacak demektir. Daha sonra örgüler sökülür, ön tarafındaki örgüler ise kızlığı ile vedalaştığı dolayısıyla kesilir.

Düğün meresimi sırasında herkesin işlevi ayan olarak belirlenmiştir. Özel bir kadın, gelini süsler ve elbiselerini giydiren. Başına kırmızı bir çember sarılır, çiçek tacı ve çiçekler takılır. Gelinin yüzü pullarla süslenir, alınına küçük altın sikke koyulur. Amaç, gelinin güzelliğine vurgu yapılmasıdır. Gelinin arkadaşları da en güzel elbiselerini giyerler; çünkü onlar da müstakbel gelinlerdir ve ilgili olarak birileri tarafından değerlendirileceklerdir.

Gelinin ne kadar çalışkan olduğunu göstermek için, çeyizi bir odaya sergilenir. Köyün bütün kadınları çeyizi görmeye gelir. Damadın köyündeki düğüncüler, gelinin evine doğru yola çıkarlar. Önde at üstünde bir erkek bayrak taşır. Arkasından yine at üstünde damat gelir. Damat, en güzel ata binmiştir; daha sonra gelin bu at üstünde damadın evine götürülecektir.

Damat, gelinin evi önüne geldiği zaman, yanına girebilmek için gelinin sol ayakkabısını parayla doldurması gerekir; fakat gelinin arkadaşlarına göre bu yeterli olmayıp hâlâ bir şeyler daha koyulması gerekebilir. Çünkü bol bir ayakkabı ile gelinin evden çıkması mümkün değil. Damat, gelinin arkadaşlarının yeterli gördükleri derecede ayakkabıya para koyar ve sonra gelinin yanına girebilir.

Kayınvalide, bereket ve tatlı hayat için avluda küçük para, şeker ve pirinç dağıtır. Damat, gelinin yanına girdikten sonra hoca gelir ve İslâmî kanuna göre iki şahit huzurunda nikâhı kıyar.

Damadın babası, çeyizi kurtarması gerekir ve dolayısıyla gelinin babasıyla pazarlık yapar. Çeyiz kurtarıldıktan sonra kayınpeder, gelini elinden tutar ve beyaz bir bez üzerinde süslenmiş ata doğru götürür. Gelin ata biner ve yola çıkarlar. Burada, bu seyahatin de bir merasim olduğu belirtilmesi önemlidir.

Gelin, evine bakmak için atın üstüne yüzü kuyruğuna doğru biner. Bu şekilde seyahatin amacı, geri dönememesi için gittiği yönü görmemelidir. Yani, gelin, yeni evinin kesin bir parçası olabilmesi için elinden geldiğini yapmalıdır. Gelin artık yeni ailesinin bir parçasıdır ve eski evine sadece misafir olarak gelebilir.

Gelinin annesi, yeni evindeki hayatı tatlı olması için kızının üzerine buğday ve şeker atar; kendi tarafından toplanan insanlar geline para verir ve verilen her paranın binlerce kere çoğalması dilekleriyle kendisini uğurlarlar. Damadın köyünün kenarında çocuklar bekler, bir topluluk geldiğini gördüklerinde koşarak

evlerine döner ve düğüncülerin geldiğini bildirirler.

Burada artık evin sahibi olarak kayınvalidenin rolü başlar. Kayınvalide, geline saygı göstermek için kendisini ilk karşılayan olur. Gelin, kayınvalidenin elini öper, sonra da kayınpederin elini de öper. Kayınvalide, artık gelinin annesi sıfatıyla ufak para, buğday, pirinç ve şeker atar. Daha sonra geline iki ekmek, su dolu küçük bakır verilir. Kapının üst tarafını yağlaması için gelinin parmaklarını tereyağı ile yağlarlar.

Gelinin yeni evinde doyurulması da bir merasimdir. Kayınvalide, gelinin kabul edildiğini ve artık bu evin bir parçası olduğunu hissetmesi için üç yuğdum çığner ve geline verir. Gelini odasına götürdüklerinde eline bir erkek çocuk verirler, gelin de bu çocuğu yatakta birkaç defa yuvarlar. Daha sonra, daha büyük kardeş yeni evliyi odasına götürür ve onu burada gelin ile baş başa bırakır. Bu iş, ailede daha büyük kardeş yoksa kayınpeder veya bu amaçla görevlendirilen başka bir kişi tarafından yapılır. Damat ve gelin birbirilerini tanımaları ve ilk defa sevişmeleri gerekir. Dışarıda merasim var hızıyla devam eder. Misafirler ağırlanır ve gelin ve damadın arasında cinsî ilişkinin gerçekleştirildiğini ve kızın bakire olduğunu, yani başka bir erkekle cinsî ilişkide bulunmadığını teyit eden gömleğin getirilmesini beklerler.

Ertesi gün gömlek kayınvalideye gösterilir. Gelin yine düğün elbisesini giyer; fakat yüzü örtülü kalır. Kayınvalidenin elini öper, kayınvalide de kendisine altın ve para verir. Kayınpederin elini öper, o da, koyun veya inek olmak üzere kendisine hayvan hediye eder.

Bu sırada eve kızlar gelir ve gelinin çeyizine bakarlar. Gelin, hepsine havlu hediye eder, onlar da kendisine para verirler. İkinci akşam gelinin akrabaları gelir. Kendileri kahve, şerbet ve zengin akşam yemeği ile ağırlandırlar. Damadın, sırayla yedi akşam gelini akrabalarına götürmesi de bir gelenektir. Yedi sayısı tamamlanma ve ilâhîlik sembolüdür. Bu bir kutsal sayıdır.

Yine Bulgar düğünün de düğün öncesi, düğün ve düğün sonrası olmak üzere belirli üç ayrı safhaları vardır.

Geçmişte Bulgar nüfusunun büyük bir kısmı köylerde yaşamışlardır. Bu nedenle köy, doğa dönemleri ve tarım yükümlülükleri ile Bulgarların düğün merasimlerine ilişkin gelenek ve âdetlerinde yer almaktadır.

Türklerin düğünleri iki bayram arasında yapılmadığı gibi Bulgarların düğünleri de oruç zamanında yapılmaz. Genelde düğünler mahsul toplandıktan sonra ve köylülerin tarlalarıyla ilgili fazla yükümlülükleri olmadığı zamanda başlar. Düğünler genel olarak sonbahar-kış ve kış-ilkbahar olmak üzere yıl içinde bu iki dönemde yapılır.

Her sezonun başlangıcı bir Hristiyan bayramı ile ilişkilendirilir. Bu nedenle, geçmişte Bulgar düğünü bayram takviminin bir parçası olmuştur; yazılı olmasa da ne zaman yapılacağı bilinir.

Bulgarların, kızın ve delikanlının yaşına ilişkin bazı somut kriterleri vardır. Birçok Bulgar halk masalları ve türkülerinde delikanlının veya kızın artık evlenme